

Seese-Seese

POLAAR

CE1

Tolno

6

Deftere

5

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Pulaar

Seese-seese

Tolno 6 Deftere 5

Édition 2019
Réimpression 2020

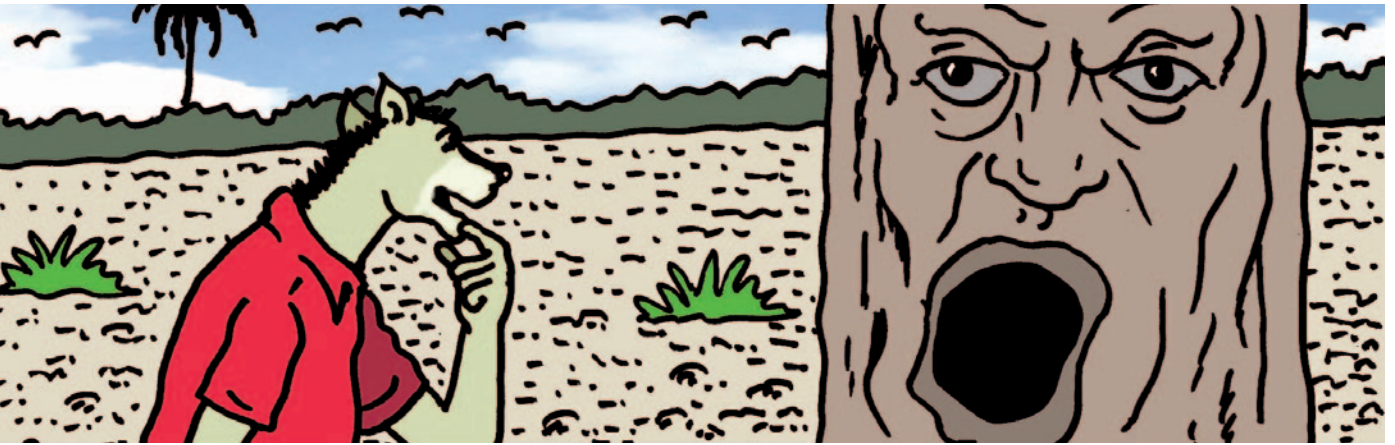
Avis de droit d'auteur : ©2016–2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Loowdi deftere ndee

Wojere, Fowru e Lekki kaaloowi.....	4
Nguurndam Sammba Gelaajo Jeegi	15
Sofeer belsindiido	31
Kaddungal	43

Wojere, Fowru e Lekki kaaloowi

Ñande heen, tawi ko fowru ina yaandoyinoo e sahaa nguleeki. Endu yaha, endu arta, ndu dogaa seeda ndu dartoo kadi, ndu sunnoo doo, ndu **ñuuña** daa. Endu wada ko fowru woowi wadde e nder ladde koo. No ndu ñuuñirta nii noon, jiidaa e no ndu ñuuñiratnoo. Saabii dum noon ko ndu heydii, te ndu alaa ko ndu ñaami. Doon e doon tan ndu yanti e ladde **serwunde**, ko haawnii, ko ndu heewaani yiide. Ndu hucciti e lekki burki mawnude, buri toowde, dañi baaji tekkudi, ki wali ko no **cehaaki** nii. Lekki kii rokki ndu yeeso neddo. Ada teskoo heen gite baleeeje **lugge**, hinere deppere e hunuko ñaabiiko no damal fuur.

E yeeso lekki kii alaa ko dilli heen ko ina hollira nguurndam, wonaa gite dee, wonaa hunuko koo. Kono noon lekki kii yeewirtu maa ko no mbaroodi ñaadndi ñaabndi hunuko nii. Buri heen haawnaade kadi ko daande nanateende e hunuko hee. Ina nanndi e **nibbere** hulbiniinde ina **wuuda** no luukaali **boynaaru**. Nde fowru nani luukaali boynaaru, ndu deeyi muut ngam hulde wadtoreede heen.

Dum na haawnii koy ! Leggal kaaloowal !

Tan woodi ko lappi ndu womre, fowru natti anndude do woni, ndu fadɗii. Lekki kii wa'i no njaltinki catal lappi ndu nii. Fowru fadɗii ko juuti. Ndu **difti** tawi naange na muta, jamma ina naata.

Lekki kii ɓadii fowru no feewi eki wii'a huu! huu! Ellee deya ledde keddiide ko kulde henndu wifooru nduu. Lekki mawki **mbiifniiki** kii weddii catal mum, foodi fowru haa sara hunuko makki. E nder kulol, fowru nani daande wofɗunde, **diiroore** ina wii'a dum : « Fowfru, a finii jooni! Hedto mi, etee tesko-ɗaa ko kaalantu-maa-mi koo. Doo fof dey, kala huunde rewnde sara doo, rewii e konngol “Lekki kaaloowi” nde maayat doon e doon. E ngol doo laawol, a yaafaama. Yah laawol maa, godngol noon so a rewii doo, ciftoraa mbido haala. »

Fowru fadaani o **firlitoo**. Nde catal ngal **yolbi** tan fowru majji.

Fowru dogi haa wofɗii lekki kii, dartii, **foodtii** no feewi, moomi hoore sabu **muuseeki**. Ndu fawi heen : « Ko kii lekki mbonki bonni ñalawma am oo kala. Hoore am ndee nana teddi, etee reedu am ndu hay dara alaa heen. »

Fowru woni e miijaade hol feere wafata haa dañã ko ñaami sabu heyɗii.

Haa booyi tan ndu wi'i : « Mi **faljii** nde ngoytanii-mi lekki kii ndee. Kono ko kanki foti yiilanaade mi feere no ndañir-mi ko ñaam-mi haa mi haara. So duum wafii, mi heyɗataa jango, **baawo-jango** e balde garooje dee. »

Jango e mum fowru yeewoyi lella, yottii wi'i lella : « Mi arii.»

Lella ne wi'i ndu : « A tawii kam doo.»

E nder yeewtere, fowru wi'i lella : « Hannde maa mi holle ko a meedaa yiide. Hay baaba maa kañum e baaba mum ganndaa d̄um. »

- Ee! Fowru hol ko d̄um woni ?

- Ko lekki kaaloowi.

- Lekki kaaloowi, woto yawo mi ! Aan kam ko a jawiido mi tigi-rigi !

- Mi woondirii hunuko neene am, mbiido waawi hollude ma lekki kaaloowi no miin e maa nii. Kono noon alaa e sago nanondiren e konngol.

- Mi jabii ! Kono hol no d̄um yahrata ?

- Lella, so a yi'ii d̄um, mi woondii a haawete haa mbi'aa : « Eeh, lekki kaaloowi ! »

Fowru e peeje mum wi'i lella : « So a wi'aani lekki kaaloowi, ki tikkat ki lappu maa cate. » Ko ndeen lella wi'i ndu « Njahen. » Kulle dee **njahdi**, booyaani tan de njottii e ladde serwunde ndee. Lella baa yi'i lekki burki mawnude e huubeere, jogii yeeso neddo ina wulla no boy nii. Lella huli **jerminii** haa wi'i : « Lekki kaaloowi ! » Ba jooftu tan, tal nanaa, lella yani faddii. Fowru fuddii ñaamde. Ko noon fowru **daasiri** lella haa to ladde serwunde too. Ndu arti, ndu fawi heen jihre, ndu woppaani **ngirja** e nagge ladde, ekn.

Nde Fowru ardini nagge ladde ina fa'i to lekki too, ko ndeen Wojere yi'i ndu, suudii. Eda, anndiraaba nagge ladde ne, naji nde yi'i lekki kii. Eeh ! Ko Ngal kullal ladde **boni bernde**, so ngal daccano e ko ngal yidi, ngal gasnat kulle dee. Kono fad tan, maa ngal anndu ko Wojere buri ngal yoyde.

Jango mum, Fowru ruttii ladde ngam yiilaade ko wari kadi. Ko ndeen Wojere ummii rewi e laawol Fowru. Nde Fowru soynii Wojere fudɗii **lelnude peeje** de fewjannoo kulle deya. Ko ndeen Wojere **fiɗɗi** noppi mum juutɗi ɗii. Wojere deeyi, ina fadi ko fowru **ebbata**.

Fowru woni e miijaade ko foti haalande Wojere. Endu wi'a « Eey, aɗa anndi wonde miin hakille am welaani. Ko mi **joordo hoore**, etee hakkille am oo heewaani. Mbele mbido waawi naamnaade ma huunde ? »
Wojere jaabii mo : « Hol ko naamnoto-ɗaa mi kadi ? Haal mi nana. »

- A jaaraama Wojere, hol ko miiji-ɗaa e lekki kaaloowi ?

- Lekki kaaloowi ! Ko a jidɗo **najnude** mi walla ?

- Alaa, en **njeewtat** tan.

Doon e doon, o woni e **wadde berde ɗiɗi**.

Nde be njoodii haa booyi, Fowru yi'i Wojere ina debi buubde seeda.

Ko doon o **naamnitii** mo, aan kam sehil am hol ko jaaknu maa ?

Wojere wi'i mo : « Mi haadaani tan e jaakre, ngondu-mi ko **najde**. »

Fowru wi'i mo : « Wadde so a yi'ii lekki mawki, toowki kii maa wullu no feewi. Maa wi'i “Eeh ! Dum ko lekki kaaloowi.” Reftude heen sadaani hay dara. Naamnaaki **hakkille beldo** ngam reftude heen.

- Fad mi etto, mi yeewa so maa mi waaw. Lekki kaaloowi ... Lekki kaaloowi ... Mbidó sikki mi **yejjittaa**. Kono noon dey, dum ina haawnii, hay gooto meedaa yiide ko wa'i nii.

Wojere ummii wi'i Fowru, eden mbaawi yahde jooni.

Ko ndeen be njahdi, booyaani tan be njetii to ladde serwunde too.

Wojere ina wi'atnoo : « Ooh! lekki kaaloowi, lekki kaaloowi. »

Fowru wi'i : « Wojere hee, timmitin konngol ngol. »

Wojere huli tan wi'i : « Lekki...kaa...lek. »

- Aan kam hol ko dum woni ? **Reftu** e ko mbi'noo-mi koo !

- So Alla mi yejjitii, lekki kaa... lekki kaa... eskey hakkille **jiibiido**.

Fowru seki wi'i mo, wi'i “Lekki kaaloowi,” hoto miijo hay dara.

Do fowru timmini konngol tan catal lekki lappi ndu, ndu faddii ndu **finoraani**.

Naamne

- 1 Hol ko Fowru yi'i ko haawnii to ladde too ?
- 2 Hol nafoore dum addani ndu ?
- 3 Hol ko saabii fowru nawde lella baa les lekki kaaloowi kii ?
- 4 Addu mijjo maa e ko keɓ-ɗaa faamde e winndannde ndee ?

Nguurdam Sammba Gelaajo Jeegi

Nguurdam Sammba Gelaajo Jeegi

Meedii wadde suka gorko gooto kodnoodo e nder reedu Fuuta. Ñalawma gooto, o felliti dannaade. O bami **paddorgal**, **laañal** e njuulaawi makko, o waddii puccu. O fawii e laawol, **ballidiido** makko rewi heen. O wi'etee ko Sammba Gelaajo Jeegi.

Nde Sammba yahi dumunna juutdo, o wirtii ladde, nde o fuddii yottaade e weendu mawndu. Woni doon ko ledde cukkuɗe ina mbirni feccere e ndiyam weendu dam. Doon ko hoɗorde Jinne.

Jinne oo ko tagoore Alla mawnde. Nde wa'i ko no dinka mawka tawi banndu nduu ina wadi **bacce** no nooroo nii. Koyɗe dee ko gooñiide ina mbaɗi cegeneeji ceeɓɗi no takke **mbaroodi taktakri**.

Tagoore ndee ko hulbiniinde **kaadtudi**. Hay gooto alaa cuusal huccitde e mayre. Kono, Sammba anndaa ko woni kulol. Ko goonga nii ballidiifo oo waajiima mo. Kono hadaani Sammba jippaade e puccu mum, **balloyii** weendu nduu. Doon e doon, ndiyam luubdam balejam kurum dam fuddii dillude. Ndiyam dam woni e futtude paali haa booyi arti deeyi. **Bempeyye** mawde toowde no kaay'e gummii njanoyi e pokpokalam wonti saay'aango mawngo. Nde ndiyam dam deeyti, Jinne oo suppitii. O darii e kakkunde ndiyam dam, omo yiiloo hol deppudu bonnando mo **doyngol** makko.

Nde o sooyi Sammba tan, o waklitii o hucciti e mum. O wulli no diiraango **manaango** nii.

Jinne oo nyaabi hunuko mum haa yaaji. **Luɓeeki** ina yalta e makko. Kono dey Sammba hulaani, denyaaki. Omo **hucciti** e jinne oo, omo ndaara dum. Jinne oo woni e **yuufde**, daande mum foortii loy. Hoore ndee burtii ledde dee **toweendi** haa faandooyii asamaan. Haa jooni dee Sammba hulaani. O wi'i :

- Jinne ko addan maa waɗde nii ? A alaa haaju ! Miin alaa ko kul-mi.

Caggal nde jinne oo arti e mbaadi mum **tigirigi**, o wi'i :

- Yimbe kala, aan buri wonde **cuusdo**. Dum wadi maa mi rokke **njeenaari**. Mi rokkiima fetel mo tawataa e les bokki kii. Kala nde njaltin-daa mo e **kufaara** makko, a foolat gaño maa.

Sammba heñii, yettoyi fetel. Nde o yetti fetel oo haa o pari, o wi'i :

- Moyyii, jooni mbido yeewondoo so tawi ko jinne oo haali koo ko goonga !

Sammba yaltini fetel oo e kufaara mum tan, jinne oo yani maayi.

Sammba dañii kabtorgal.

Sammba **ƙamti** laawol mum ina yaha. O ari e wuro mawngo ngo o anndaa. O yahii ko juuti e naange wulnge, **saasnge**. Ko ɗum wadi o ɗomɗi. Nde o yettiti laawol seeda tan, o yettii e suudu huɗo. O ñaagii ɗoon ndiyam njareteedam. Suka debbo gooto rokki mo ndiyam seeda e **horde**. O tawi ndiyam ɗam ina luubi haa yarotaako, o wi'i :

- Ɗam ndiyam ina **tunwi** koy !
- Kodo, wuro ngoo alaa ndiyam.
- Ko wadi wuro ngoo alaa ndiyam ?

- Ndiyam, ko nokku gooto tan dañotoo, tee nooroo ina toon hodi. Laawol gootol tan mbaaw-ɗaa dañde toon ndiyam e nder hitaande ndee. Hitaande kala, maa o **yeene** mboomri. Mboomri ndii foti ko **ñaanteede** no laamɗo nii, so gasii **sinkee** kanje haa yooda. So debbo oo welii mo, o nawa ɗum, o ñaamoya ɗum. So tawi welaani mo, hay gooto o ɗaccataa yooɗa ndiyam. Ko janngo boom, min poti tottude mo suka debbo oo.

- Sammba wi'i : « Tottam **loonde** nde alaa ndiyam. Mi yahat to maayo too yooɗooyde. »

- Debbo oo ina siñña jaabi : « So a yahii toon, o ñaamete ! »

Sammba fa'i to maayo too. O yooigi loonde ndee, o yari. O yarni jahdiido makko e puccu makko. Oon sahaa, afa nana diraango, tawi ko nooroo oo yaltata e maayo ngoo.

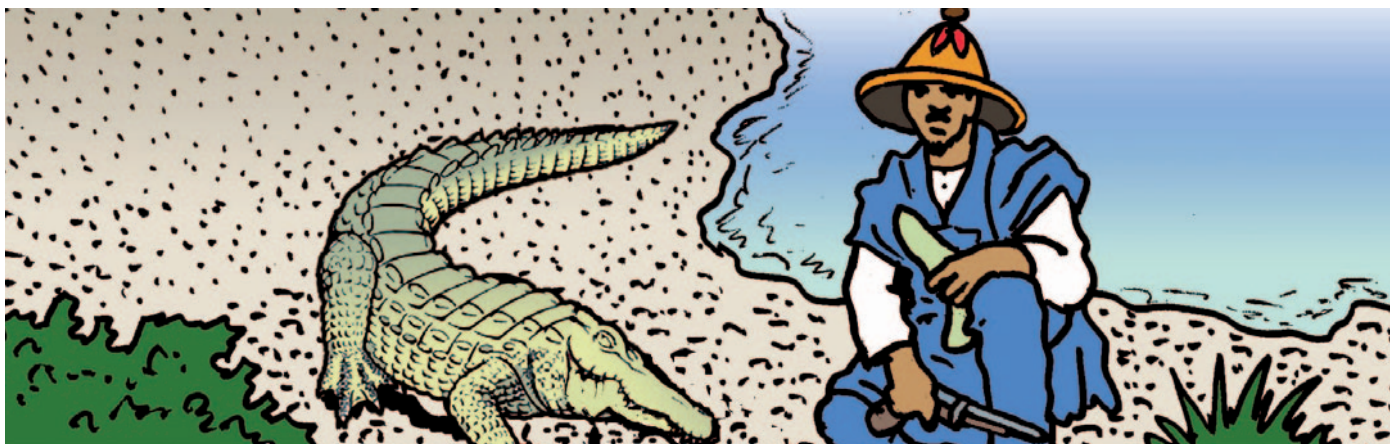
- Hol ko mbaadataa do ? Nooroo naamni mo.

- Ko mi **domdudo**, mido yara.

-Ummo doo ko yaawi, walla mi **mod maa**.

- Mi hulaani ma, ko duum Sammba jaabii nooroo oo.

O laawii, o mettini, o diirani Sammba. Gite nooroo oo ina ngojji no yulbe jeyngol.

Nde puccu nguu soynii hunuko nooroo oo ina udditii haa yaaji, ngu **hiji**. Jahdiido Sammba oo huli, dogi suudii caggal **sofoyuru**. Sammba noon, kañum, **sibaaki** do wonnoo doo. Nde nooroo oo badii mo tan, o balli fetel, o yaltini dum e kufaara mum. Doon e doon nooroo oo maayi.

Sammba tayi seeda e nguru nguu, totti dum jahdiido mum. O woppi jawe makko e pade makko e **fonngo** maayo ngoo.

Sammba ina anndi hay gooto waawaa boornaade jawe mum e paɗe mum.
Hay nedɗo gooto alaa koyɗe e juude pamɗuɗe ba'ɗe no makko nii.
Nde weeti ndee, **laamɗo** oo noddi awluɓe wuro ngoo.

O yiɗi ko ɓe nawa suka debbo oo to nooroo gondo oo e maayo ngoo.
Awluɓe ɓee fof ngoni e yimɗe e **yettude** suka debbo oo.

- Aan debbo jogiɗo jom.

- Nooroo oo ñaamii mawne en rewɓe ɗiɗo.

- Aan wonata **tataɓo**.

-Maa min ndañ ndiyam ɓeldam **sabu** maa.

Nde debbo oo yottii e maayo ngoo, o juuwi nder. Omo sooynoo nooroo oo ina haya e dow ndiyam daam. Awluɓe bee mb'i dum ko **musiiba** sabu nooroo oo jabaani **sadak** maɓɓe. Ena waawi taw o yiɗaa suka debbo oo .

En ndaɗaata ndiyam, domka **jogorii** ko warde en, alaa loonde wadnde ndiyam.

Keɗo-den njiiloyo-den debbo godɗo jooɗɗo ndokken nooroo oo. Kono, nooroo oo jaabaaki ɓe. Debbo tataɓo **cubaado** oo wi'etee ko Kummba.

Oon debbo nanndintee ko e lewru sabu **njoodndam** mum. Refti heen, ko o cuusdo no Sammba nii. Kummba wadaani berde didi, o ari tan, o naati e maayo ngoo, haa jooni nooroo dillaani, **daalaani**. Kummba yottii mo, kono o dillaani.

O badii, o fetti mo, nooroo oo dillaani hay gootol, oo njabbi e dow makko, o **yeenti**.

- O maayii, o maayii!

Yimbe naati e nder maayo, mo woni fof ina yidi yiide nooroo tampinnoodo wuro ngoo. Laamdo wi'i kala gaddudo **finnde** ko kañum wari nooroo oo, ko naamnii fof hebat.

Nde yimbe ɓee nani njenaari ndii, gooto kala ina wi'a e daande dow.

- Ko miin wari nooroo oo!

Mo woni kala ina haala mbele laamɗo ina sikka ko kanko wari nooroo oo.

Kono kiliifa gooto ji'noodo jawe Sammba ɗee e paɗe mum ɗee wi'i :

- ɗum woni jawe e paɗe **jambaroo** mawɗo oo.

- Laamɗo oo wi'i nanii, haaldi e yimbe ɓee fof. Kala mo paɗe e jawe ɗee poti, yo o ar.

Gooto kala **etii**, kono yahaani. **Baañoowo** gooto wi'i kiliifa oo haalaani goonga, jawe ɗee e paɗe ɗee ina pamɗi no feewi.

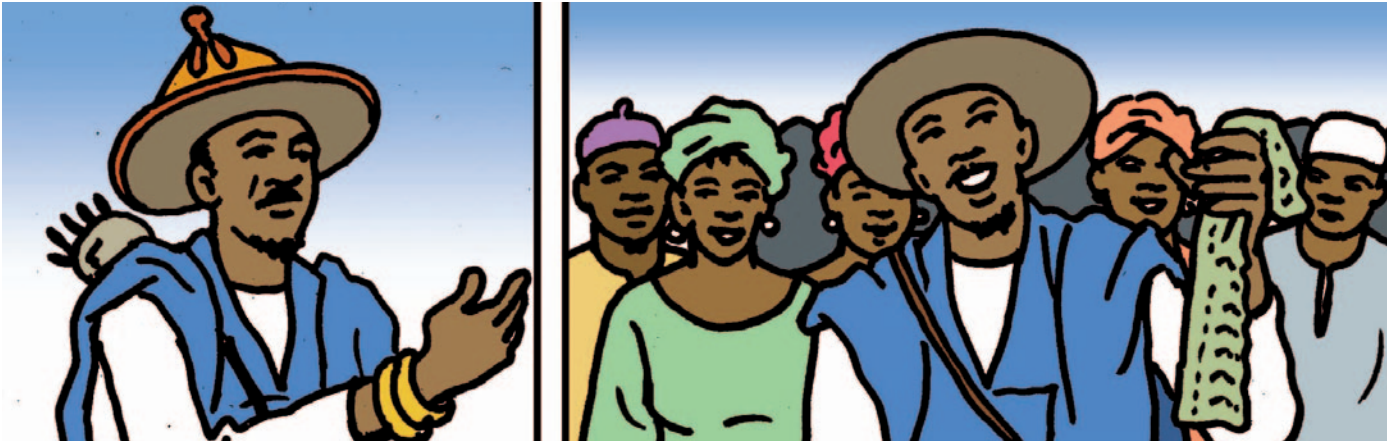
Ko cukalel gootel tan yejjiti ɗe, hakkille waawaa nanngude ko ngeel cukalel wari nooroo oo.

Sukaabe noddiraa gooto gooto ngam **fonndaade** paɗe e jawe ɗee, kono ɗe **keyaani** hay gooto e maɓɓe. Ɗe pamɗitat so tawi sukaabe ɓee mbi'i ina ɓorno ɗe. Ko ɗoon baañoowo oo wi'i : « Ɗee paɗe e jawe ina waawi tawa ko jinneeji ɗii njeyi ɗe. »

Kiliifa oo e sehil mum **ndaasi** nooroo oo haa e fonngo ngoo. O fawi heen : « Jambaaro oo tayyi e nguru nooroo oo, kala jogiɗo nguru nguu yo o hollir. Ɗuum ko seedentaagal cuusal. »

Debbo gooto **felti** wi'i : « Hanki, kodo gooto arii e wuro ngoo, ñaagi kam ndiyam, ndokku-mi ɗum tunwundam, o salii yarde. O yalti, o yahi maayo, o addi ndiyam mbeldam haa heewi. Mbido sikki ko kanko wari nooroo oo. »

‘Doon e doon laamdo nelani kodo oo. Nde Sammba yettii, laamdo oo wi'i mo yo o fonndo pade dee.

Sammba fonndii, **foti** e mum **rip**. Kono hadaani baañoowo oo wiide ngaal seedantaagal tan yonaani. O fawi heen : « Hol to nguru tayanongu nguu woni ? »

Sammba yeccitii e jahdiido mum, **balli** saak oo, yaltini heen nguru nguu. Sammba **dakki** ngu e uure nooroo, foti heen rip. Laamdo ari haa e sara Sammba wi'i mo : « A wallii min haa min ceertii e nooroo oo. Aan woni jaambaral jaambaareebe. Haal ko njid-daa mi hokku maa. »

Caggal nde be kaalani mo rewbe tato **yeenaabe** bee, Sammba wi'i : « Ndokkee kam Kummba jogiido jom oo, jaambaaro oo. Doon e doon **dewgal** humaa. Be ndaandi bibbe heewbe jaambareebe no jinnaabe mabbe. »

Naamne

- 1 Hol ko jinne oo nanndata e kulle ladde ?
- 2 Nde Sammba warata jinne oo, mbele o yidnoo ko wallude wuro ngoo haa dañã ndiyam ?
- 3 Ko wadi jawe dee e pade dee key'ataa hay gooto ?
- 4 Ko saabii wi'aa Sammba wadii ñalaande ?

Sofeer belsindiifo

Sofeer belsindiifo

Muusaa ko sofeer **belsindiifo**. Omo jogii oto “Njaga-Njaay” nayeejo. So a yeewii oto oo, omo heli e banngeeji kala. Gite yeeso, potde yaynaade jamma dee, hay wootere heen hubbataa. Pentiir “Njaga-Njaay” oo ko **boltiifo**, hay dara heddaaki heen. So oto oo runtiima jamma, hay huunde yi'etaake e makko. Nder oto oo, **joodorde** keewde ko kelde, omo habbi heen tekke. So a naatii nder a **hooyniima** dow, ada yi'a asamaan oo.

Oto oo alaa kayitaaji timmudi keewdi. Asiraas makko gasii maa won lewru jooni. Oto oo alaa kadi wisit tekiniik.

Ko janngo Muusaa foti yahde Tammbaa. O hiiri ko dingiral haa **pecce jamma** o fuddii leloyaade. Pinndingol makko subaka sadtiino no feewi sabu **foyli** dii ngasaano e makko. Nde o fini, o hubbi oto oo, kala to tolni-daa, ada nana diiraali dii, ada soynoo cuurki kii. Kubbugol oto ngol sadtiriino mo no feewi. Ko sukaabe wuro ngoo **ndokki mo njunngo**. Nde oto oo hubbi, o yaabani gaaraas. Waktuuji didi pawii heen koksoor oo anndini mo wonde yontannde makko yottiima. Ko oon sahaa Muusaa addi Njaga-Njaay mum ngam jolnude yahoobe Tammbaa. Ko amparanti oo ghabbi dow oto hee ina **rimnda** bagaas oo. Oto oo heewi tep haa amparanti oo alaa do joodii.

Caggal duum Muusaa fawii e laawol Tammbaa, omo dogna no jogiido **laana diwoowa**. Ko Muusaa dognata koo fof, omo jaaboo telefon makko kala nde o noddaa, haa o deɓa **oorde**. Amparanti oo kañum nana tan **simmo**, ina weddoo megooji e ladde ndee. Ko noon o wadi haa o addi cumuuji ladde keewdi e laawol ngol. Cumuuji di o hubbi dii caabii haa ledde keewde maayi, **nduroori** ndii ronkiti ko ñaami. Kiliyaneebe wonbe e nder Njaga-Njaay bee ngoni ko e yeewtere welnde. Won e mabbe, gila njoli haa jooni, ngoni ko e dukdude. Won heen ina njeddondira ko yowitii e politik. Beya ina kaala haala lammba potka wadde alet kaa. Gooto kala ina wi'a ko mbir mum libata. Gulaali e luukaali keewti Njaga-Njaay oo kala.

Nde ɓe njottii Kawlak, Muusaa dartii e estaasiyoŋ hee ngam yettude esaas. Ko ndeen kiliyaneebe ɓee njippii ina **laara** ko kacitii. Won e maɓɓe kuccani puuspuus jeeyoowo teewu oo. Heddiibe ɓee **njaabani** debbo **ceemeedo** jeeyoowo kafe Tuuba oo. Nde ɓe kacitii haa ɓe pari, ɓe pawtii e laawol ngol. E nder oto hee, jeewte ɗee ɓeydii **jirwude** kadi. Nde ɓe mbirtii Mbirkilaan, ebe tolnii wiraas Naawel oo, seeda oto maɓɓe oorta sabu dogdu ɓurtundu ndu oto oo dogatnoo. Ko oon sahaa nii sanndarmaabe ndartini mo. Nde ɓe yeewi kaayitaaji oto ɗii, ɓe tawi keewɗi e majji lajal mumen gasii. Keddiidi ɗii, oto oo jogaaki ɗii. Ko ɗuum wadi sanndarma oo winndani mo kaayit ngam o yoba pawe.

Nde alkaati oo tottiti mo kaayitaaji makko, Muusaa fawtii e laawol, beydi witees. Nde o ballii Kungel, ko ndeen o fudfdii tinde tampere. O **noji**, o woni e **dooyaade**. E oon sahaa, nder oto oo ina wi'i selew. Hay huunde dillataa e nder makko. Kiliyaneebe bee tamppii. Won e mabbe daaniima sabu tampere laawol goddungol. Sahaa kala oto oo jippoo laawol ngol, ɗabbita kadi tawi hay gooto tinaani. Ko noon be ngoniri haa oto oo felbondiri e Kamiyon ɗummiido Mali. Kamiyon oo ina rimndunoo bagaas haa heewi. To tolni-ɗaa e Kungel fof aɗa nana **haacaango** pelbondiral ngal.

Kamiyon gummindo Mali na rimndi bagaas haa teddi oo, yaniri ko bannge nano. Gorooje e saakuuji karite di o jolnunoo nana carii e ladde. Oto Muusaa oo yani ko hakkunde tali oo. Koyngal gootal ngal, hono pono oo, **sejti**. To tolni-daa kala a nanat gulaali kiliyaneebe bee. Cukalon kon nanjii e yummiraabe mumen. Muusaa huli, yalti oto oo, **roondii juude**, naati e ladde. Bagaas kilayaneebe oo sarii **saakii** e dow tali hee. Ko gulaali dii e saayaango otooji dii noddi Kungelnaabe. Rewbe bee e worbe bee kala ndogi **faaboyaade** yimbe bee. Gooto e mabbe kala ina dogo ko waawi ngam yaawde yottaade.

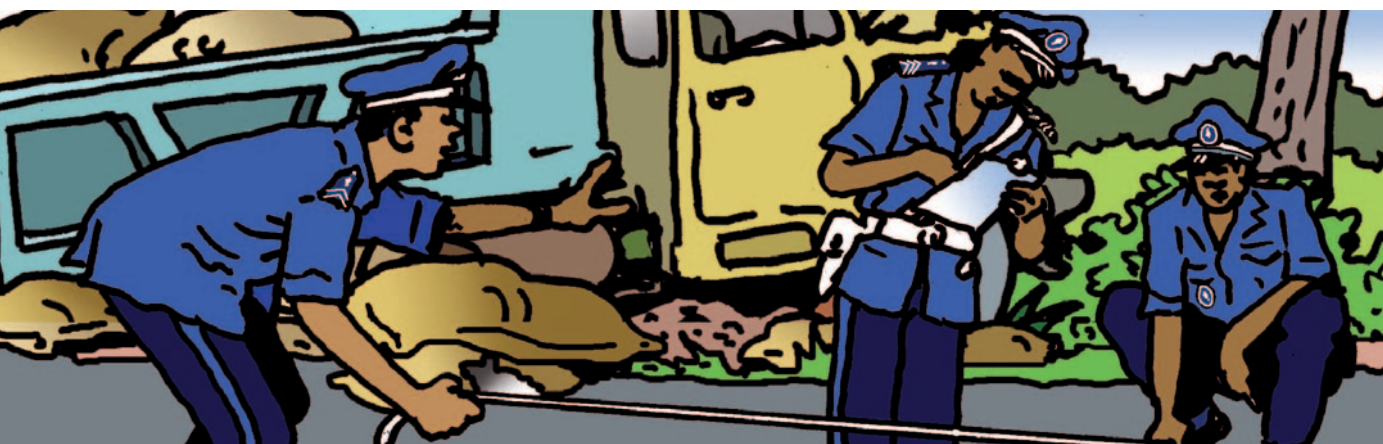
Nde yimbe wuro ngoo njottii, ɓe paami wonde ko saay'aango ngoo tan heewi doole kono alaa cankiido. Kono noon wadii rewɓe diɗo ɓe koyɗe mumen keli. Ina woodi heen sagata gorke gooto tampudo sabu hoore ndee ko helnde. Amparanti oo ne, junngo mum ñaamo ngoo wa'i ko no helngo nii. **Muuseeki** kii tampinii mo no feewi haa o woni e **tallaade** e leydi. Muusaa, sofeer oo, hay gooto anndaa to o naati. Sofeer kamiyoŋ oo kam **dadii** hay huunde hebaani dɗum. Gaañiibe ɓee kala nana lelii, faabotoobe ɓee ina **mbifa** ɓe.

Oto Muusaa oo noon, heen bannge gooto firtiima. Paraabiriis oo ne helii. Joodorde ɗee ne, won heen kelɗe, keddiide ɗee carii.

Gooto e arɓe faabaade ɓee yetti telefon mum noddi pompiyee. Godɗo e maɓɓe yetti telefon mum noddi sanndarmaabe. 'Booyaani, yimɓe nani oto pompiye na ara. Kala ɗo tolni-ɗaa, a nanat gulaali ɗii «pii-poo pii-poo.» Nde pompiyee yottii, rewɓe ɗiɗo e worɓe ɗiɗo njippii ina mbeelnii **cekke**. Ko ɗoon ɓe **kuccani** burɓe tampude ɓe. 'Be naatni ɗumen nder oto oo. Nde ɓe ngasni, ɓe **tiindii** lopitaal ngam faabaade ɓe.

Ko ndeen **dadiibe** ɓee, hono sanndarmaabe puɗɗii yottaade. 'Be ngadii naamnaade ko hol to soferreeɓe otooji ɗii ngonni. Nedɗo gooto darii e yeeso maɓɓe, wi'i ko kañum woni sofeer kamiyoŋ oo.

Sanndarmaabe bee naamnii sofeer kamiyoŋ oo kayitaaji oto mum. Sofeer oo tottiri kala kaayit mo be naamninoo d̄um. Nde be ngasni e sofeer kamiyoŋ oo, be naamnii hol dognatnoodo oto Njaga-Njaay oo. Be **njiilii** haa be tampi be njiyaani Muusaa hay nokku. Ko d̄oon ned̄do gooto gonnoodo e nder Njaga-Njaay hee ȳewi **funnaange**. O sooyinii Muusaa ina roondii Juude mum. Sanndarmaabe bee tawoyi mo toon ngaddi mo. Aksidaa oo wadi haa o wa'i no **ceerdo e sago** makko nii. Be kabri mo wonde hay gooto waasaani fittaandu mum, kono wadii gaañiibe. Nde sanndarmaabe ngartiri hakkille oo haa ngasni, naamnii mo kanko ne kaayitaaji oto makko. Be puɗdii **wid̄tude** ko saabii aksidaa oo.

Nde sanndarmaabe bee yeewtindii aksidaa oo ko moyyi, be tawi ko sofeer Njaga-Njaay oo tooñi. Ko Muusaa d'ali laawol mum tawtoyi kamiyoŋ oo. O wonnoo ko e daanaade. Ko duum addi **musiiba** oo. Nde sanndarmaabe bee yeewi kaayitaaji makko, be tawi hay dara makko wonaani e laawol.

Sanndarma debbo oo habbi juude dee, naatni mo e oto mum hee. Nde be njottii sanndarmori, be keftii mo. Ko o **layi** koo kala hay huunde heen **baaraaki** do tiidi. Ko doon sanndarmaabe bee puɗdii **waajaade** mo. Be nganndini mo wonde oto ko maleyka, foti ko reenteede. Be kolli mo kadi wonde mo dogiri seese, yettoo e jam. Sofeer kala ina foti jogaade kayitaaji timmudi.

Naamne

- 1 Hol sifaa oto Muusaa jogii ?
- 2 Mbele oto Muusaa oo ina hattani yahde Tammbaa ?
- 3 Hol ko wadi oto oo jirwude ?
- 4 Hol ko mbasiyoto-don Muusaa ngam golle makko peewa ?

Kaddungal

Kaddungal

Jooni kam Mustafaa tiidii. Hikka o timmintaa duubi jeegom. Jignaabe makko bee poti **heblude** mo o yaha wuro maamiraabe makko Caambe. Senegalnaabe fof ene nganndiri wuro ngoo teddinde aada. To wuro Caambe, duubi jeedidii fof kaddungal mawngal na waɗa toon. Kala ɗo biɗɗo Caambenaajo woni, o **luutetaake** ngoo **yubbo** mawngo. Worɓe, rewɓe, sukaaɓe e mawɓe kambe fof ɓe ngarat. Wuro ngoo dillat. Otooji, saretaaji, welooji e jakartaaji ndiira, nawa yimɓe to wuro too. Hikka kadi, ɗum **ɲakkataa** sabu ɓe ndarnii goomu toppitooɗo yubbo ngoo. Gorko e debbo, suka e mawɗo, boomi e sagataabe haa e mawɓe bee, mo woni kala ɗaɓii ko wadi. Goomu mawɓe bee, kaɓum subotoo nde kaddungal waɗata kam e to wadettee.

Goomu mawbe bee, anndinii jamaa oo, ñalaade kaddungal de yimbe padi dee. Kaddungal ngal wadata ko e ñalaade gadiide e lewru Settaamburu. Ko e **boowal** ladde funnaange Caambe wafetee. Ko goomuji joyi ndarnaa. Goomu kala ina wadi worbe e reewbe, e tolno kala. Ko Sammba Jaari ardii goomu laabal. Goomu ngalu, ko Elisabet ardii. Goomu ñaamdu e **yardu** buri heewde yimbe. Ko Umaar Joob ardii, Kummba Jallo woni cukko. Goomu joyafo oo, ko subaabe wuro ngoo, sabu berde mabbe laabde. Oo goomu **wasiyotoo** keddiidi dii. Joom wuro ngoo, Usumaan Caam kam e **ballidiifo** makko, Baabakar Sillaa, downtata goomuji golle joyi dii.

Nokku kaddungal sukaabe alaa e sago feewnee haa yooda.

Ko sukaabe worbe wuro ngoo poti feewnude dum e gardagol mawdo wuro ngoo. Rewbe bee **keddaaki caggal**, Ko kambe **cañi** daagooje haddinaabe, pittirdi nokku oo keewdi, ko kambe kadi peewni di. Ko subaka law sukaabe worbe yefti **kabirde** mumen njahi ladde. Ko e laawol be kawri e Baaba Duudu, o wi'i be : « Woto njejjitee dabbude **baaji bokki** e barkeewi. »

Nde be njahi seeda, be coynii sukaabe rewbe nayo : Yaasin, Saarata, Binta kam e Aysata. Mo woni kala ina jogii jaasi.

Alasan wi'i be : « Onon to kuccu-don ? »

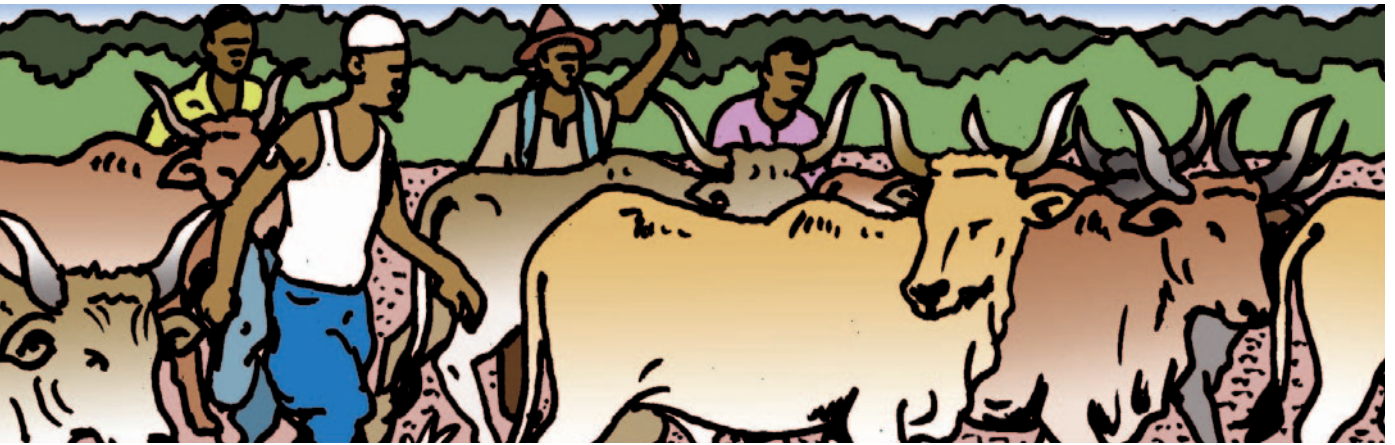
Saarata wi'i mo : « Min njidi ko tawtoreede golle dee, Ko waddii on e miñiraabe bee koo, waddii min. »

Maamuudu jaabii miñiiko, wi'i : « On kaalii ngoonga. Njahren kono noon, yeewee no feewi to njabbaton. Ndee ladde ina heewi ndiyam.»

Baaba Caam noddii **wondiibe** mum ngam yeewtitde e mabbe faade e coodgol na'i yeengo ñii.

Maam Sillaa wi'i : « Fulbe bee, seereraabe bee, kamen e yeeyoobe teewu bee, ene nganndi nagge. Yo be ndenndine. Baaba Maamuudu wi'i yo afo makko yahdu e mabbe. O wasiyii be ñum : « Woto on **keño** etee woto on **ndukdu** sabu ñuum bonnat coodgol. » O beydi heen o wi'i : « Mbañee feere ndañon holsere **faynde**, haarnde, yoodnde haa berde fof buuba. » Baaba Saydu wi'i : « Mbañen feere njahen law hade daral ngal faadde sabu ndunngu nguu. Baaba Maamuudu wi'i Muusaa kam e Umar yo kabbu saret, be nawa soodoobe bee daral. Be kaaldii yo be kawroy to damal suudu Baaba Maamuudu, so be njuulii subaka. Baaba Maamuudu wi'i maa tottu **coggu** na'i ñii afo makko Sammba potdo yahdude e mabbe. Nde o waynii yahde, o wi'i be : « Woto **mbeetee** dey so Alla jabii, sabu on potaani ñallude. »

Subaka law soodoobe fof ngari : fulbe bee, seereraabe bee, yeeyoobe teewu bee. Baaba Maamuudu limi kaalis na'i dii e yeeso mabbe, o totti dum biidoo oo. Kambe fof be njabbi e dow saret, be njahi daral. Pucci dii ene ndeggondiri, edi ndoga e nokku jaajdo. Hade kikiide yonde tawi be njettiima daral haa be puudii yeewde na'i dii. Daral ngal ina heewi tep, hay gooto waawaa nande sabu haala yimbe kam e **kuunaali** na'i. **Kaaldigal** ngal **debi sadtude** seeda, na'i dii ina ndiwa, ina **kawondira**, aynaabe ina ceernda di. Soodoobe bee nani njoofoo ga'i dii ngam adaade haaldeede, punndi ndii ina suddi daral ngal. Sukaabe Baaba Maamuudu peccii e peccon taton, ngam weebnude coodgol ngol. Feccere kala, pullo, seereer, kam e jeeyoowo teewu, nani heen. Saalif joboowo oo ina rewi e mabbe. Be coodii na'i noogaas e didi ngam heblude ñalaade kaddungal kam e yubbo mawngo ngoo. Na'i kabbaa to dingiral, rewbe ngari ina kuljina, yimbe fof mbeltii.

Baaba Maamuudu yetti soodoobe bee, wi'i be : « Golle mon timmii, na'i dii njoodii. »

O hucciti e Neene Binta, o wi'i mo : « Subo rewbe d'ido, njeewton ko faati e coodgol sewsewo. »

O fawti heen : « **Mbadtee hakkille** wonde kaddungal ngal duumoto balde sappo e joyi etee haddiibe bee ngonii teemedere. Subaka, kawren to Baaba Maamuudu ngam ngannden ko soodetee e no foti kaalis yonata. »

Baaba Maamuudu wi'i : « Woto **njawee** ñalaade dee, woto njejjitee ledde, ngaccon **yeddondirde**. »

Rewbe bee limi fof : basalle, ñammbi, pompiteer, suppome, karoot, laaj, bineegar, poobaar, nebam, e goddum. Neene Binta winndi kala ko foti soodeede e kaayit kam e no foti e kaalis. Baaba Maamuudu totti mo kaalis keewdo, wi'i : « Ndawee law hade naange wulde. Tato kala njahda soodde, ngartira **kaayitaaji seedee**. »

Ko hannde kikiide Maam Mbisaan foti yahde ladde ngam haddinde. Mo woni kala jinnaabe mum ene keblanoo dum. Baaba Demmba kam e Neene Ami noddii Mustafaa, ebe mbaajoo mo. Baaba makko wi'i mo : « Maamiraabe maa fof ko jaambareebe. Be meedaa hulde, be meedaa hulde hay dara. **Ñemmbu** be. » O ruttii, o wi'i : « A fotani **luukde** walla woyde, etee woto saalit. »

Yumma makko wi'i : « Gorko alaa ko foti sadtude e mum, etee ko kosam gorko muynin-maa-mi, woto hersin am. »

Mustafaa jaabii wi'i : « Ndeeynee berde mon, mi hulaani, mi wonaa puuydo, etee mi wullataa haa bada ! »

Baaba Demmba wi'i mo : « Naat e sutura, ngudditaa loonde, njaraa heen, looto-daa. »

Neene Ami totti mo **talki**, wi'i mo : « Habbu e daande, e junngo nano kam e koyngal ñaamal. »

Nde takkusaan benni, Baaba Demmba **duwanii** mo, jaggi junngo makko, be kucci dingiral, gorgol Faati ina manta mo.

Sukaabe worbe teemedere fotbe haddineede ngardii e **doftoobe**. Nde futuro benni, mawdo gorko wi'i : « Ngonee rimbe, tiidnon berde mon. » Sukaabe ndegginaa, njahi ladde, yoga e mabbe ene ngoya kono won e mabbe tiidbe. Mustafaa kañum nana heñoo. Omo fija, omo jala, omo sippira e sehilaabe makko. Mawdo gooto wi'i : « Ndeeyee, tay're bernde alaa, kulol alaa, ngonee jaambareebe. »

Maam Mbisaan, hono kaddinoowo oo, kañum e walloobe dum nana lobbini. Mustafaa kam e sukaabe suusbe bee ene ngadondira naatde. Huunde e sukaabe ene cuudoo ngam hulde naatneede.

Mawdo gooto wi'i : « Ngonee worbe, ko sadti booyataa, etee ko muñ-ɗaa fof gasat. »

Nde fof timmi, **selbeebe** bee boorni be comci njulli, **ñeñani** be looci, nawi be to caaleeje too. Seedaa e mabbe daanii haa kari, Mustfaa na tooña **giyiraabe** mum.

Ñande hiirde njulliibe ndee selbeebe bee ngoni e yimde ene piya **bawdi**. Njulliibe bee e selbeebe heddiibe bee ina **njaaboo**. Piyyol bawdi ngol njirwi. Saha kala wooda e njulliibe bee ummiibe naayoo, rewbe bee ne ngama. Yeeboobe bee ina pobba kelle, ina kuljina, jimoowo hiirde ndee ina **geewoo**. Omo wi'a : « Laaraa, ooy laara ladde jam ! Emin laara, emin laara ko weebaani. »

Doon tan Mustafaa kaddiido oo, naati e dingiral ngal, fuddii jimol baaba mum janninginoo dum. O wi'i : « Sinno mi anndii, mi jaba ko neene am wiinoo mi. Mi **hettanee** wutte, mi dogaa, mi sooroo nder ladde. »

Bawdi dii konngi, jaboobe bee ndewi heen. Njulli goddo naati, jirwini, yimoobe hiirde ndee ngonti yeeboobe.

‘Be pini, mawdo gorko gooto ina janngina be tinndi, cifti, naale e hol no be poti huutoraade ledde. Selbe gooto wi’i : « Ngonee **rimbe**, woto on jamfo. Dimo, baasal hadataa dum rimfude. »

Selbe goddo beydi heen : « Ndañee **faayiida** ngonon e goonga sabu ko goonga wattinta, »

Selbe mawdo oo fawi heen : « Mi halfinii on gede didi, sutura kam e wonde **aadiyanke** yo ngon njoobaari mon. Yo dum won kuutorde mon. »

Goddo jokkita wi’i : « Njaltinee balewaagal reedu, **haasidaagal** e kiram e nder berde mon, woto ngañee hay gooto. »

Kongol be kaali kala, be ndokka yeru haa be paama ko soomii heen. Ñande lulnde ndee gasata, be nduppi lenngeeje dee e huunde e kuutorde. ‘Be pini, be buftii, be njuuli, be bami comci mabbe jooddi, wuro ngoo weltii. Caggal duum, Baaba Aali yetti kongol, yetti dental ngal e nanondiral kam e gondigal joodngal ngal. O anndini be wonde ko be gootum, hoto be ceertu, be ngona sehilaabe.

Naamne

- 1 Hol toon e hol ndeen lulnde ndee waɗata ?
- 2 Mbele rewɓe ɓee ko ko ngoppidi heen worɓe ɓee ? Hol ko dallinta ko njaabi-ɗaa koo ?
- 3 Mbele ko sukaaɓe Caamɓe ɓee tan njeyaa e lulnde ndee ? Hol ko hollirta ko njaabi-ɗaa koo ?
- 4 Hol ko ɓuri waɗde nafaore e ko sukaaɓe ɓee njanngi e lulnde ndee ?

Ce livret gradué a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN